

Základní škola Šebetov, okres Blansko

Šebetov 118, 679 35

**Vnitřní předpis k prevenci a řešení šikanování mezi
žáky školy a školských zařízení
dle Metodického pokynu MŠMT č.j. 22294/2013-1**

Č.j.: 164/2013	
Vypracovala	Mgr. Jana Manová
Schválila	Mgr. Jana Manová, ředitelka školy
Spisový znak: 1.4	Skartační znak: V5 (po ztrátě platnosti)
Projednáno na pedagogické radě	28. 8. 2013
Nabývá účinnosti dne	2.9. 2013

Vážení rodiče,

I ta nejlepší škola není zcela imunní proti výskytu šikanování. Proto chceme být připraveni zachytit případné ubližování silnějších slabším hned v počátku a účinně takové bezpráví zastavit. S tímto záměrem jsme vytvořili program proti šikanování. Jeho důležitou součástí je spolupráce nás pedagogů s Vámi – rodiči. Prosíme Vás proto o pomoc. Kdybyste měli podezření či dokonce jistotu, že je Vašemu dítěti ubližováno, ihned se na nás obraťte. Vaši informaci budeme brát velmi vážně a situaci budeme odborně a bezpečně řešit.

Děkujeme za Vaši podporu.

PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Škola má vytvořen vlastní program proti šikanování, jako součást vlastního Minimálního preventivního programu. Na tvorbě a realizaci programu proti šikanování se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy.

Koordinace jeho tvorby patří ke standardní činnosti školního metodika prevence. Za realizaci a hodnocení programu je odpovědná ředitelka školy Mgr. Jana Manová.

Potřeba programu

- Podceňování primární prevence
- Malá ochrana dětí před alkoholem a kouřením na veřejnosti a v rodině

Cílem programu je vytvořit ve škole zdravé, bezpečné, respektující a spolupracující prostředí.

Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany došlo či ne. Současně je třeba stanovit smysluplnou strukturu programu.

Hlavní součástí programu je Krizový plán, který minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde. Jednoznačně z něj vyplývají kompetence jednotlivých osob a specifický postup a způsob řešení nastalé situace.

Charakteristika šikanování

(1) Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků.

Spočívá v cílených a opakovaných fyzických nebo psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci nebo skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů se nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky formou bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní formou nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. **kyberšikanu**. Ta zahrnuje útoky formou SMS zpráv, e-mailů nebo vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky.

Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení i ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

(2) Šikanování se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy. Všechny školy mají povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování.

Šikanování v jakékoliv formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno!

Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.

Projevy šikanování

(1) Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany patří:

- **Verbální šikana**, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií.)
- **Fyzická šikana**, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení věcí oběti).
- **Smíšená šikana**, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.)

(2) Za určitých okolností může šikana přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých skutečně závažných případech může nabýt rysy organizovaného zločinu.

Odpovědnost školy

- (1) Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením §29 zákona 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném, a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů, jsou školy povinny zajišťovat bezpečnost, ochranu a zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování.

Z tohoto důvodu musí pg. pracovník šikanování mezi žáky **předcházet**, každé jeho **projevy neprodleně** řešit a každé jeho **oběti poskytnout okamžitou pomoc**.

- (2) Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen trestných činů) vydírání (§ 235), omezování osobní svobody (§ 213), útisku (§ 237), ublížení na zdraví (§ 221-224), loupeže (§ 234), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (zvláště § 197a) a poškození cizí věci (§ 257), znásilnění (§ 241), kuplířství (§ 204) trestního zákona apod.
- (3) Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu za **neoznámení, případně za nepřekažení** trestného činu (§ 168, 167 trestního zákona). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadržování (§ 166) či schvalování trestného činu (§ 165), v krajním případě i podněcování (§ 164). Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu (§ 10) může jednání pg. pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že **ponechal šikanovaného mezi šikanujícími žáky** apod.

Škola v prevenci šikanování

Základem prevence šikanování a násilí na školách je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky (žáky a učiteli). Škola při efektivní realizaci prevence šikanování usiluje o vytváření bezpečného prostředí a za tím účelem:

- Podporuje solidaritu a toleranci
- Vědomí sounáležitosti
- Posiluje a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- Uplatňuje spolupráci mezi dětmi a rozvíjí jejich vzájemný respekt
- Rozvíjí jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince

Ředitel školy odpovídá za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Vychází přitom z komplexního pojetí preventivní strategie a **Metodického pokynu MŠMT k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních, č. j.: MSMT-22294/2013-1.**

Ředitel školy zajistí:

- **Vzdělávání pg. pracovníků** (i nepedagogických) v problematice šikanování
- **Dohled nad žáky** zejména před vyučováním, o přestávkách, při přecházení do jídelny, ŠD aj.
- **Aby žáci i pg. pracovníci byli seznámeni** s negativními důsledky šikanování, a to jak pro jeho oběti a pachatele, tak i pro celý třídní kolektiv. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování.
- **Doplňování školní knihovny o literaturu** z oblasti problematiky násilného chování a šikanování.

Pedagogičtí pracovníci

- Vedou důsledně a systematicky žáky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka.
- Pomáhají rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka

Všichni pg. pracovníci by měli vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást svojí práce. Důležité aktivity školy nelze spojovat jen s určitým předmětem nebo skupinou předmětů.

Vztahy a chování pg. i nepedagogických pracovníků vůči sobě navzájem i vůči žákům ovlivňují chování žáků.

Ve školním řádu jsou jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí při jejich porušení.

Postupy při řešení šikanování

Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach oběti, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených.

Účinné a bezpečné vyšetření šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování. Existuje rozdíl mezi vyšetřováním počátečních a pokročilých stádií šikanování. Jednotlivá stadia jsou blíže popsána v příloze č. 2 Stadia šikanování.

Metody vyšetřování šikanování:

A. Pro vyšetřování počáteční šikany (se standartní formou) lze doporučit strategii v těchto pěti krocích:

1. **Rozhovor** s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
2. **Nalezení** vhodných svědků.
3. Individuální, případně konfrontační **rozhovory** se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
4. **Zajištění** ochrany obětí.
5. **Rozhovor** s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

B. Pokročilá šikana s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování, vyžaduje následující postup:

1. **Překonání** šoku pedagogického pracovníka
2. **Domluva** pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. **Zabránění** domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující **pomoc** a podpora oběti.
5. **Nahlášení** policii.
6. **Vlastní vyšetřování**.

V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s PPP, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR.

Učitelé jsou seznámeni s informací MŠMT ČR č.j.: 25 884/2003-24 Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané.

V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat jí péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Podrobnější informace v příloze č. 3 Doporučená literatura.

Výchovná opatření

Doporučuje se **dále pracovat s agresorem** (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkovat péči PPP, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Pro potrestání agresorů lze užít i následující běžná **výchovná opatření**:

- **Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele**
- **Snížení známky z chování**

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

V mimořádných případech se užijí další opatření:

- Ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Spolupráce s rodiči

Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, je za odborné vyšetření záležitosti zodpovědný **ředitel školy**.

Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy, školního metodika prevence, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků, jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora.

Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Je nutné předem **informovat rodiče o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování (na třídní schůzce)**.

Selhání školy v řešení šikany

V případech podezření nebo již prokazatelných projevů šikany, které nejsou bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně metodika prevence či výchovného poradce, je zcela na místě se obrátit na ředitele školy písemně, osobně nebo v elektronické podobě. Dále je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy nebo podat stížnost na školu České školní inspekci. Stížnost podaná písemně, osobně nebo elektronicky se přijímá na všech pracovištích ČŠI. Stížnost je možné adresovat příslušnému inspektorátu ČŠI, je možno podat stížnost i na ústředí tzn. Na adresu: Fráni Šrámka 37, 150 21 Praha 5, resp. elektronicky na adresu posta@csicr.cz. Současně je potřebné v odůvodněných případech zajistit oběti šikanování pomoc psychologa, speciálního pedagoga (etopeda) popřípadě jiného specialisty.

Příloha č. 1

Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování

1. Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči. Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo z nečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svou pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
(Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

2. Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet.
- Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání štouchání, rány kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

3. Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.

Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo aj.
Nechutí jít ráno do školy (zvláště když dříve dítě mělo školu rádo). Dítě odkládá odchod do školy, ztrácí chuť k jídlu, při bedlivějším pozorování je patrný strach.
Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
Dítě chodí ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
Usíná s pláčem, má neklidný spánek, budí se s křikem např. „Nechte mě!“
Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
Dítě bývá doma smutné nebo apatické, objevují se výkyvy nálad.
Odmítá se svěřit s tím, co je trápí.
Dítě žádá o peníze a uvádí nevěrohodné důvody (např. opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
Dítě je neobvykle a nečekaně agresivní k jiným dětem, sourozencům. Možná projevuje zlobu i vůči rodičům.
Dítě si stěžuje na neurčitě bolesti břicha nebo hlavy, možná i ráno zvrací, snaží se zůstat doma.
Své zdravotní problémy může přehánět či simulovat (např. manipulace s teploměrem apod.).
Dítě se vyhýbá docházce do školy.
Dítě se doma zdržuje víc, než mělo ve zvyku.

Příloha č. 2

Stádia šikanování

Motto: Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi otloukánka. Třetí stadium je klíčové. Vydělí se jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem. **Michal Kolář**

1. Stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

2. Stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity např. z očekávané důležité písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

3. Stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

4. Stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

5. Stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykošťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Příloha č. 3

Doporučená literatura z oblasti šikanování

- Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.
- Kolář, M. (1997, 2000). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál
- Kolář, M. (2005). Školní násilí a šikanování. Ostrava: CIT, Ostravská univerzita
- Kolář, M. (2003). Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR
- Říčan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, strana 12 Sešit 1
- Kolektiv autorů (2012) Elektronická šikana a jak ji řešit, metodický materiál
- Kolář, M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.

Časopisy

- Kolář, M. (2007). Český školní program proti šikanování. Právo a rodina č. 3/2007
- Kolář, M. (2006). Jak na šikanu? Psychologie dnes 2 (12), 16-18
- Kolář, M. (2005). Devět kroků při řešení počáteční šikany aneb pedagogická chirurgie. Prevence 7 (2), 3-7

Příloha č. 4

Příklady šikanování

Zpověď oběti počátečního stadia šikanování

(doslovný přepis)

- Nadávaj mi
- Dělej mi naschvály
- Maj na mne poznámky, když přijdu po nemoci
- Rejpaj do mne
- Když se učitel rozhoduje koho vyzkoušet, tak mu poraděj mne
- Když něco provedou, snaží se to svalit na mne
- Všichni mají strašnou radost, když dostanu špatnou známku
- Nepouští mne mezi sebe, když si povídají
- Ve frontě na oběd mne předbíhají
- Když si řeknu o sešit tak řeknou, že ho nemají dopsanej a pak ho pučej někomu jinému
- Povyšujou se nade mne
- Nic mi nepučej
- Když něco udělám, tak to hned všem řeknou
- Místo mého jména řeknou nějakou nadávku
- Když v matice někdo počítá u tabule, tak mu raděj a řeknou výsledky. Ale mně ne. A když, tak schválně špatně.
- Ve výtvarce si ode mne vezmou štětec a nic mi neřeknou a maj z toho strašnou srandu, když ho hledám
- Plivnou mi na židli

Zpracovala: Mgr. Jana Manová, metodik primární prevence

Šebetov 30. 8. 2013 (aktualizace programu)